
Namen en Cultuur

Familienamen

gebaseerd op Ebeling (1993) en Kunze (1998)

Gerrit Bloothoof

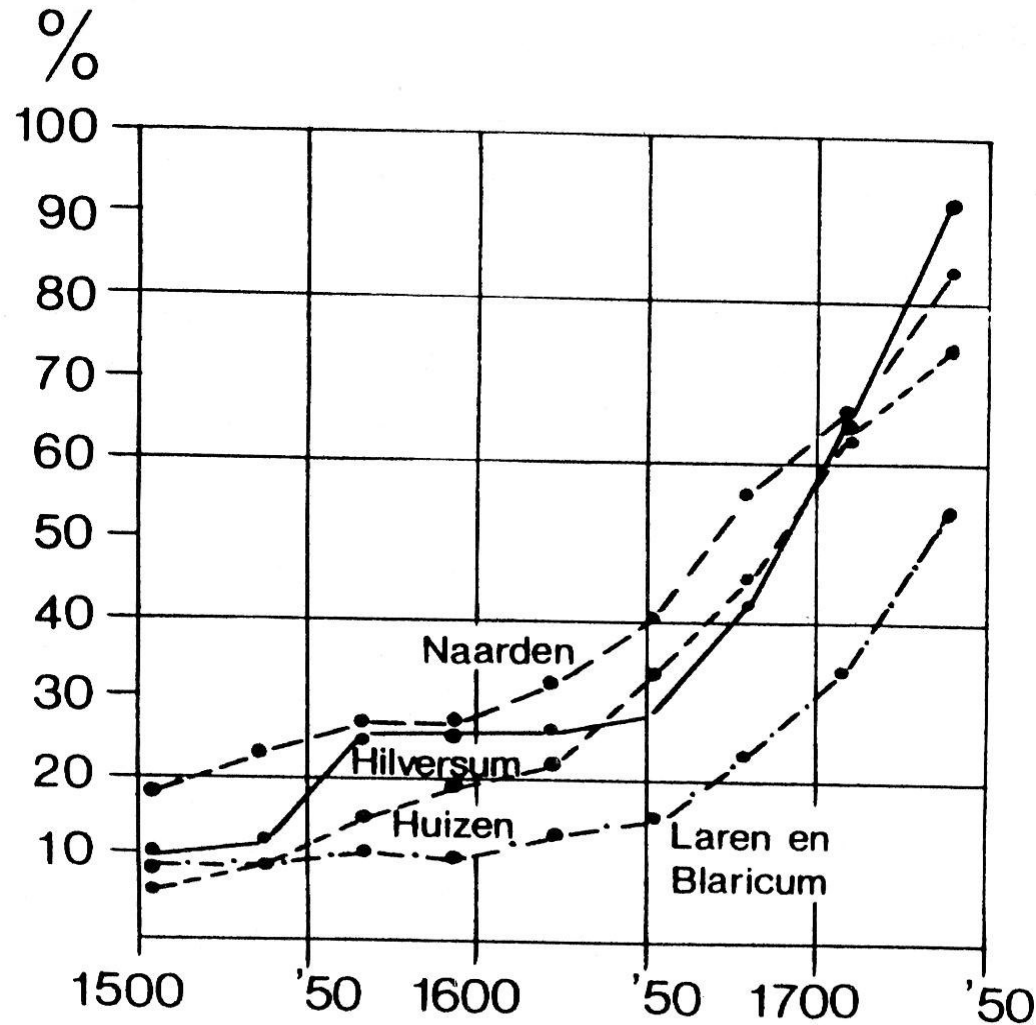
ontwikkeling

- Voornaam
- Voornaam + patroniem
 - vanaf 12e eeuw
- Voornaam + patroniem + familien naam
 - vanaf 17e eeuw in Nederland
 - familien naam komt vanuit het zuiden
- Voornaam + familien naam
 - vanaf 1811

motieven

- Bevolkingsgrootte en bevolkingsconcentratie (in de steden),
 - dwz identificatie
- Aanzien en status
 - navolgen van de hogere sociale lagen (innovators en diffusie)

ontwikkeling in de 17e eeuw in het Gooi

een koopman

voornaam	patroniem	famnaam
Jan	Jacobsen	Benning
Jan, de jonge		Benningh
Jan	(Benning	Coeckebakker)
Jan	Jacobsz.	(Benninck Coeckebakker)
Jan	Jacobsz	(Banninck Couckebakker)

Het gebruik van patroniem, familienaam en beroepsaanduiding kan enorm door elkaar lopen in de 17e eeuw

> Probleem bij gegevenskoppeling op naam

taal

- Toussaint = Tesijn, Tussijn, Tursijn, Turcijn
- Le Lièvre = Liever
- Le Grand = de Groot
- Quyringsz = opte Hogemorsch

patroniemen

- verdwijnen niet meteen als achternaam beklift
 - Claes Dirxsz Schipper
- na 1811 niet meer, maar...
 - tot nu toe zijn er steeds wensen om een patroniem als voornaam in te schrijven: wordt toegestaan (als het niet een al bestaande familienaam is:
Arendszoon, Dirkzoon, Diemerszoon, Jacobszoon, Janszoon, Johanzoon, Marinuszoon, Otterszoon, Philipszoon, Willemzoon, Willemszoon;
in totaal 192 op -zoon; 1975 op -son)
 - *Zoek (straks) op welke patroniemen op -zoon als familienamen voorkomen*

vaders- of moedersnaam

- Meestal patrilineair, behalve
 - als vader geen en moeder wel een vaste achternaam had
 - moeders' familie meer aanzien had
 - soms ook grootmoeders achternaam
 - Vanaf 1811 “verplicht” naar vader
 - tenzij niet-erkend of onbekend
 - Vanaf 1991 is er een keuze mogelijk
 - adel in protest (adelijke naam via vrouw naar kinderen)

dubbele namen

- Opgang in 18e eeuw
 - vernoeming naar beide geslachten
 - distinctiedrang
- Na 1811 niet zomaar mogelijk
 - wettelijke toestemming nodig
 - nu 20x per jaar, in de 19e eeuw veel vaker
 - pogingen om dubbele naam via de laatste voornaam te introduceren
 - nieuwe ontwikkelingen rond naamwet

langste familienamen

de Vos van Steenwijk **genaamd van** Essen tot Windesheim
Thomassen **à** Thuessink *van der Hoop* van Slochteren
van der Willige *von Schmidt* auf Altenstadt
van Hövell van Westervlier en Weezeveld
van Hövell tot Westervlier en Weezeveld
van Hövell van Weezeveld en Westerflier
Binkhorst van Oudcarspel en in Koedijk
Schaper der Alderwereldt van Sint John
van Brakell van Wadenoyen en Doorwerth
Oetgens van Waveren Pancras *Clifford*
van der Borch tot Verwolde van Vorden
van Lippe-Biesterfeld *van Vollenhoven*
thoe Schwartzenberg **en** Hohenlansberg (tot)
van Bredehoff *de Vicq* van Oosthuizen
Thomassen **à** Thuessink *van der Hoop* (van)
de Preud'homme d'Hailly de Nieupart
van Hardenbroek van de Kleine Lindt
Taets van Amerongen tot Woudenberg
de Bruijn van Melis- en Mariekerke
van Vrijberghe *de Coningh* Veldhoen
Taets van Amerongen van Renswoude
von Bönninghausen tot Heringhaven
Lobrij van Troostenburg *de Bruijn*
van Oranje-Nassau, **Van Vollenhoven**

(vreemde) tussenvoegsels

Abbe **genaamd** Schuyt
Agterberg **of** Achterberg
Vennegoor of Hesselink
van Aken **alias** Bosch
Alsmeijer **genannt** Koonen
Arens **geboren** Lambers
van den Boom **zich noemende en schrijvende** van Seters
Beckman **sive** Schnebeck (of)
Coormans **gezegd** van Domburg
van Neutigen **ook** Booij
Petit **dit** de la Roche (gezegd)
Porjes **recte** Reischer (of)
Cverina **richtig** Zwerina
Dijkhuis **vroeger** Oude Breuijl

1811-effect

familienamen in voornamen

(na 1994 aan minstens 3 kinderen gegeven)

Jongens

Anker
** Bak*
** Bakker*
** Barendregt **
Beck
** Beumer*
Boes
** Bokma*
*Boom **
Bras
** Breur*
** Brons*
** Geluk*
*Goudriaan **
** Groen*
*Heller **
** Herder*
** Köhler*
** Kolk*
Kriek

** Kruger*
** Kuperus*
** Loman*
** Made*
Metz
Nobel
** Smit*
Trip
** Van Meurs*
** Vlaanderen*
** Vlaming*
** Weber **
** Zomer*

Meisjes

Bethlehem
Eerland
** Helder*
Jol
Karman
Kik
** Koks*
** Luteyn **
Muis
*Pander **
** Rebel*
Sommer
*Talma **
Tip
** De Vries*
** Winter*

** betekent een andere
voornaam*

hoofdindeling van familienamen

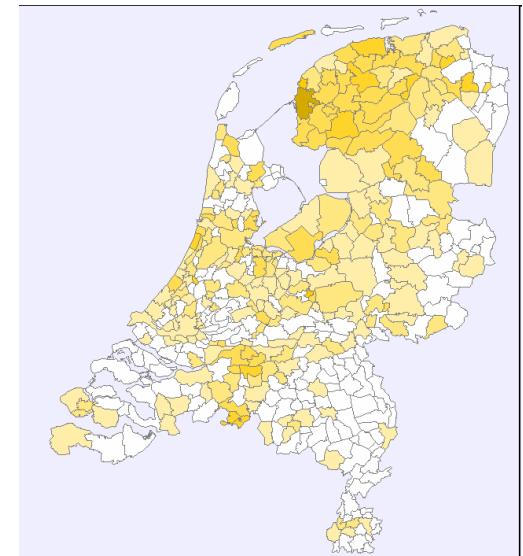
- Afstammingsnamen
- Herkomstnamen
- Adresnamen
- Beroepsnamen
- Eigenschapsnamen
 - In 1947 144.000 familienamen, inclusief dubieuze varianten
 - in 2007 314.000 familienamen (door immigratie)

familienaamvormende elementen

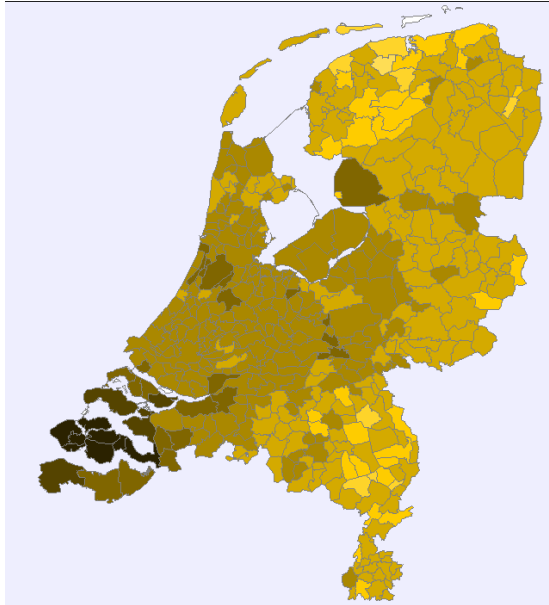
- Affixen
- Voorvoegsels (voorzetsels, lidwoorden)
- Samenstellingen

afstammingsnamen

- -zoon, -dochter (vgl IJsland *dottir*)
 - -soon, -son, -sen, -sens, -se, -s, -sz, -z
 - -en
 - -a, -inga, -na, -ma (fries-gronings)
 - -i, -is, -ius (latijn)
 - » dubbelop: *Jansonius*
 - *van-* (+voornaam)
 - *-ides* (grieks)
 - » *Hajonides*, opmerkelijk Fries >>
 - *-ing, -ink, -enk, -nk, -ik, etc.*
 - » -ing is oude Germaanse behoort bij (*zoon van*) vorm maar na de ME zelden meer patronymisch gebruikt; wel complex ivm boerderijnamen

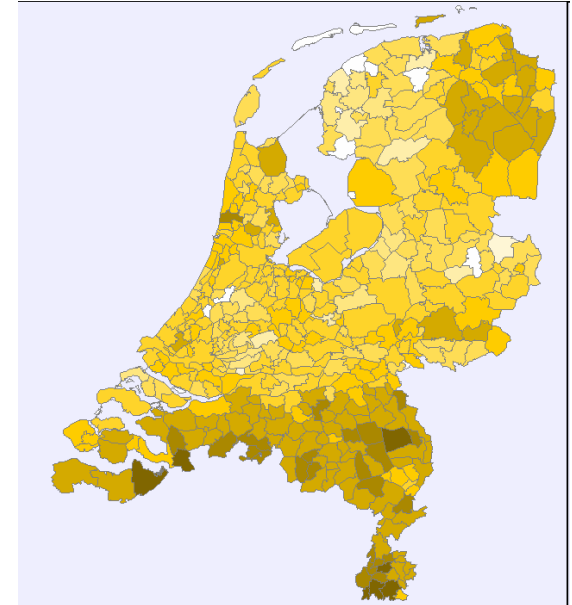
verspreiding 2007 (relatief)

-se (111.866)

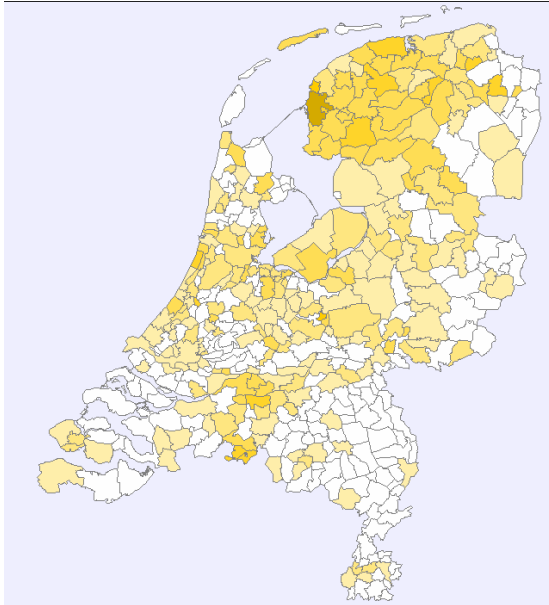

-sen (508.927)

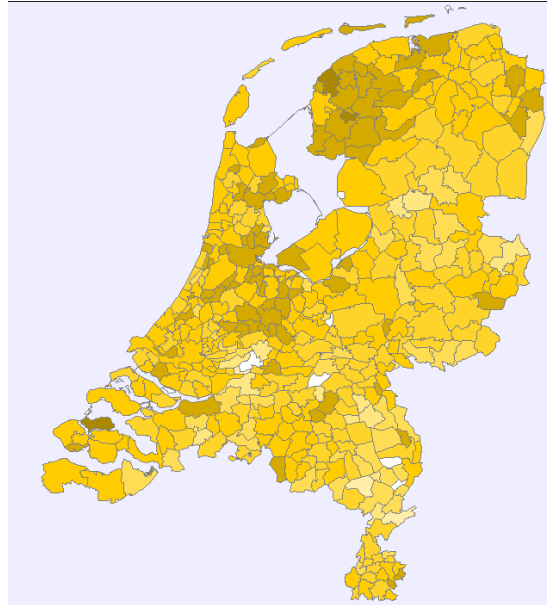

-sens (25.467)

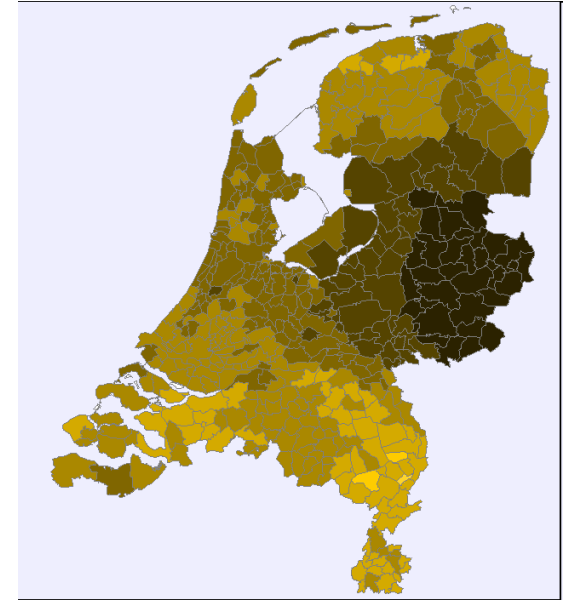
verspreiding 2007 (relatief)

-ides (1.453)

-ius (21.706)

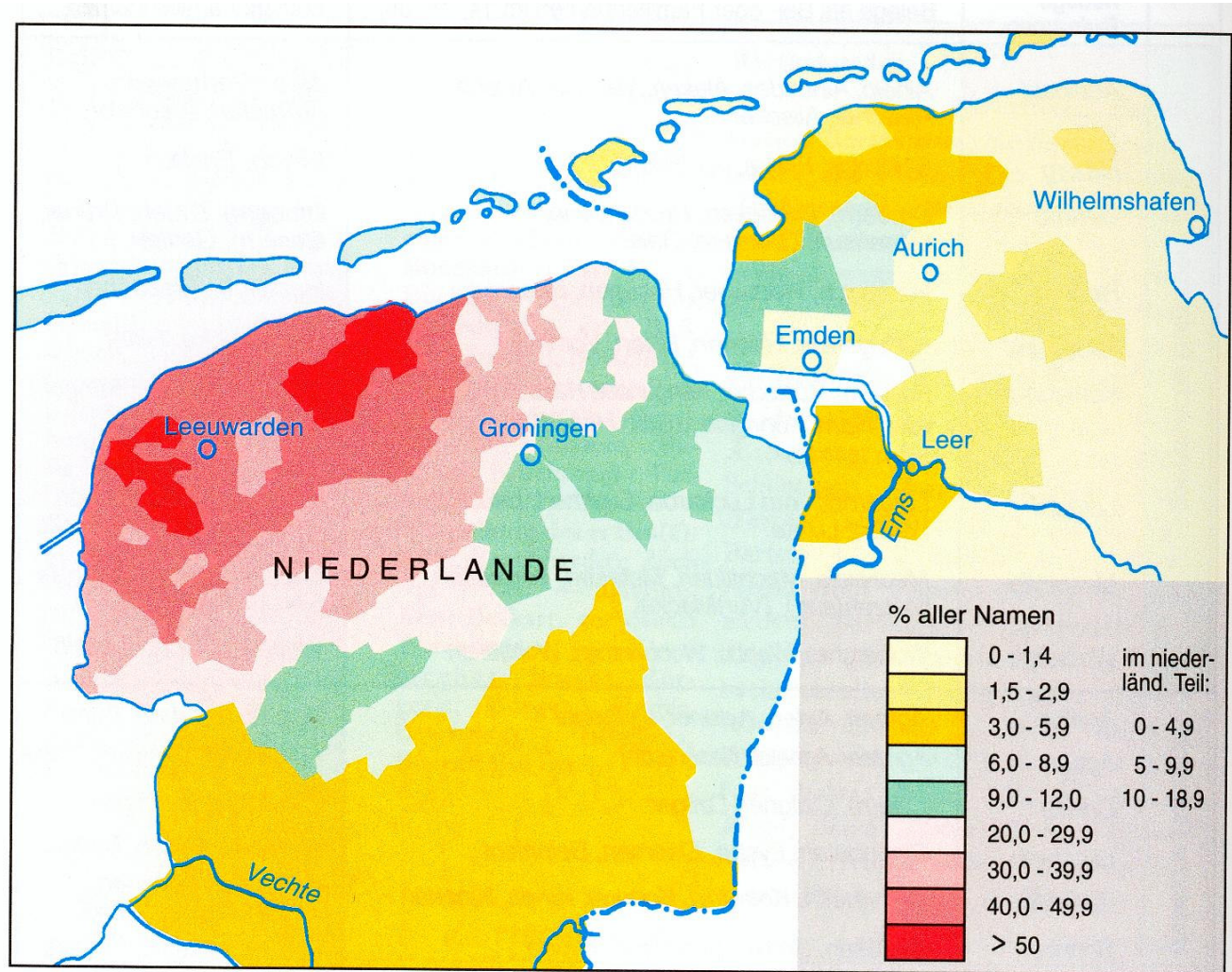
-ink (310.233)

patroniem in Europa

Typen europäischer Patronymenbildung

familienamen op -a

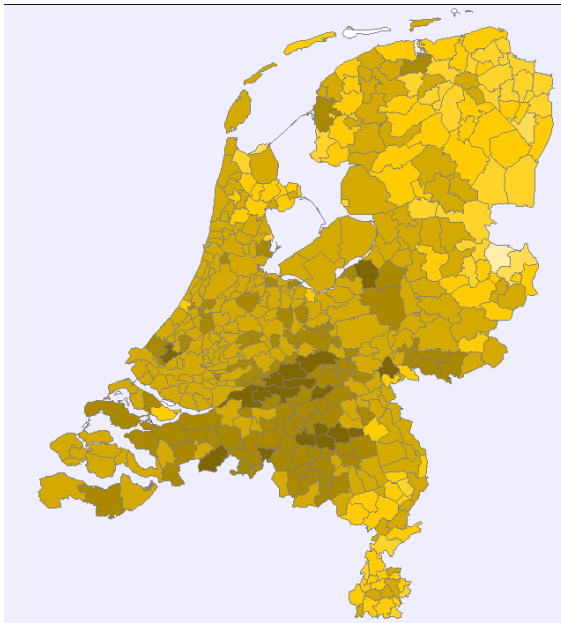

B Verbreitung friesischer Familiennamen auf -a (Fockena, Reemtsma u.a.)

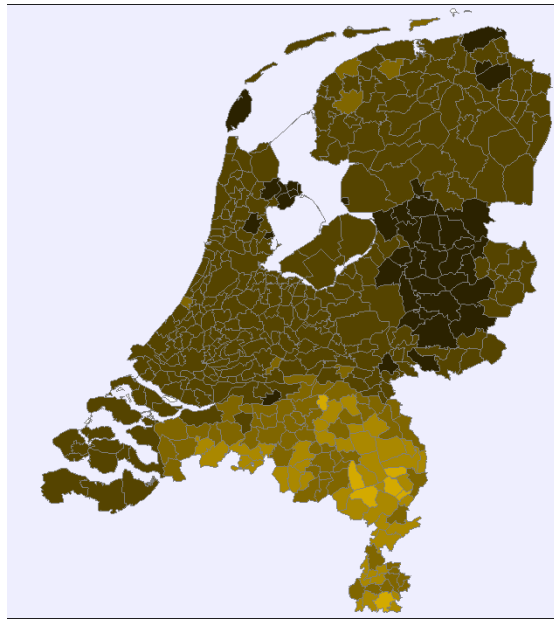
herkomstnamen (met toponiem)

- (van- +) toponiem
 - » Van Assendelft, Apeldoorn
 - » *van* eraf ivm lengte?
 - » NL: meestal los, VL: ook aangehecht
 - » van der + waternaam *Van de Waal* > *Verwaal*
- toponiem + -man
 - » Rijperman
- bewoner van
 - » *De Vries, Leyenaar, Fransman*
- *-a, -inga, -ma, -na*, (allen ook patronymisch), *-stra*
 - » *Dokkuma, Muntinga, Beetsma, Lemmersma, Stienstra*

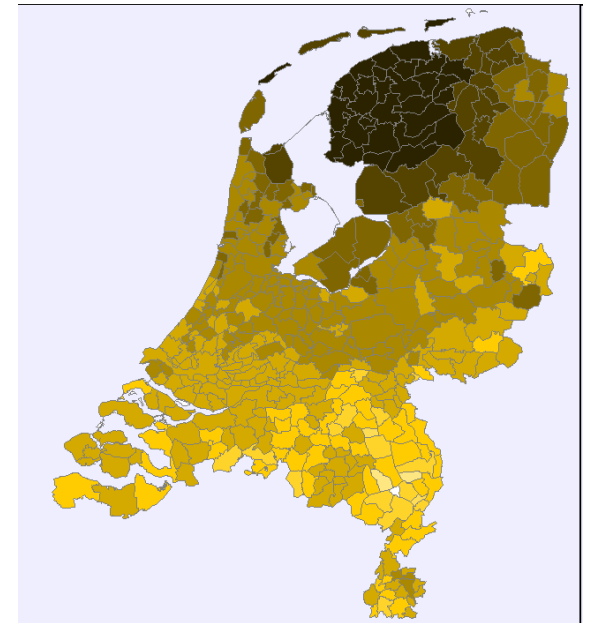
verspreiding 2007 (relatief)

van a- (60.804)

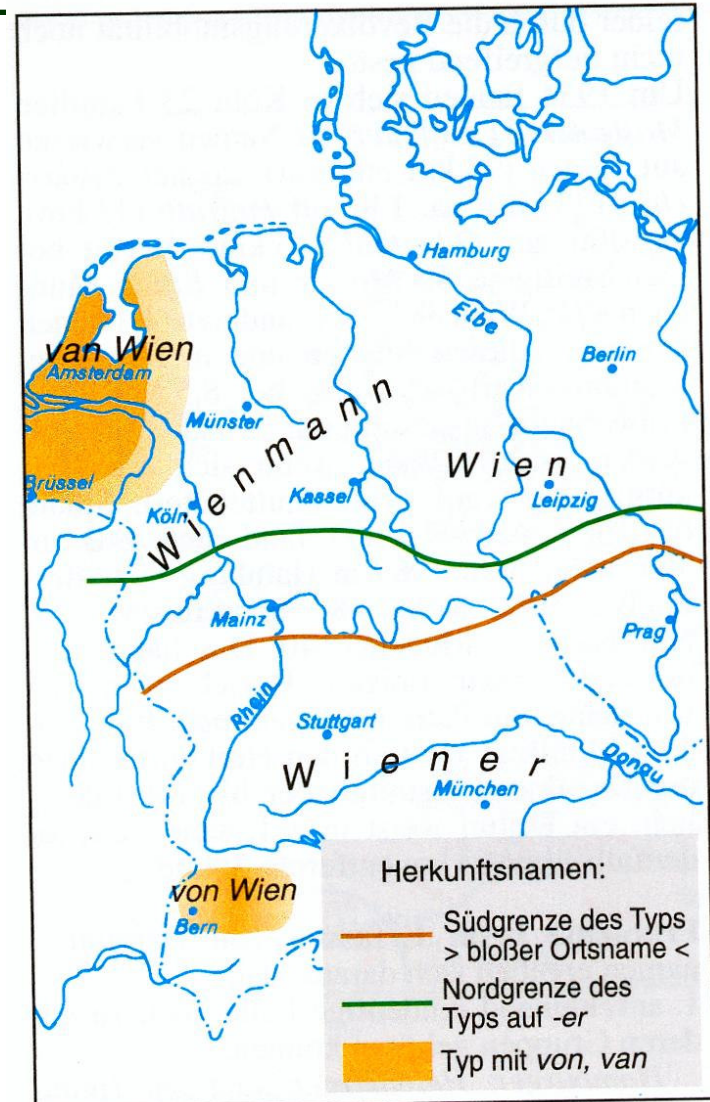
-man (511.902)

-stra (169.243)

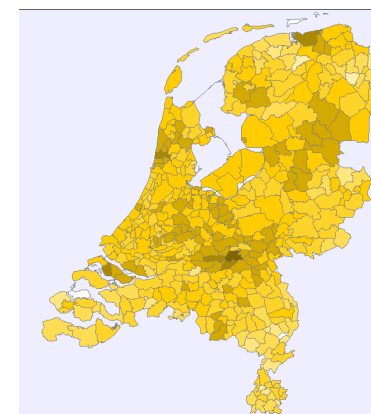
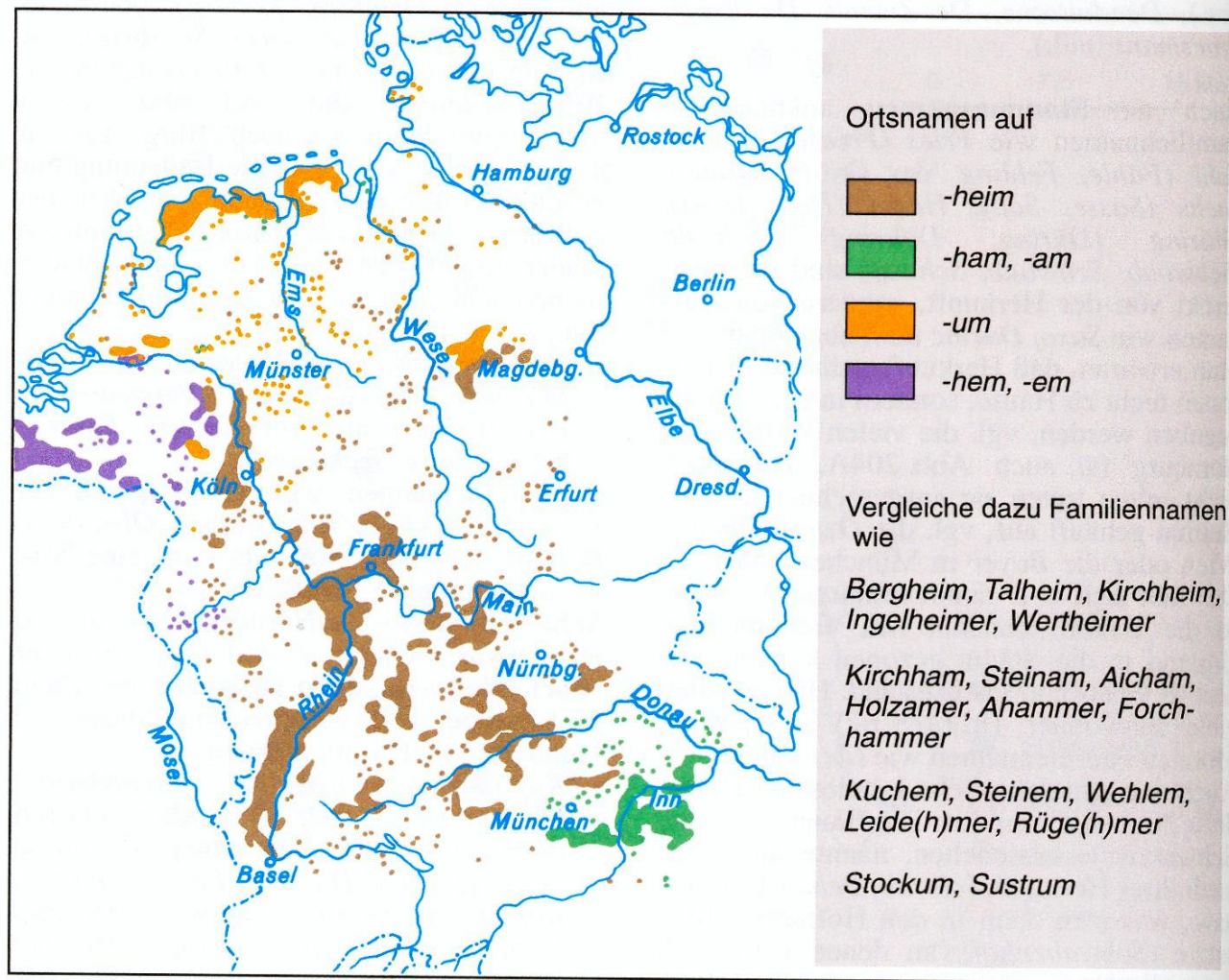
grenzen herkomstnamen

- Wel *van Boxtel*,
maar niet *van Sneek*
- Verboden in 1811
(noord-nederland had
toen relatief minder
familienamen)

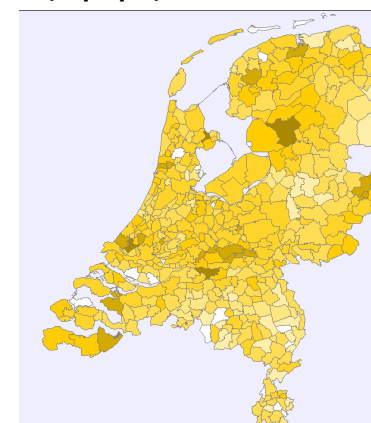

A Wichtige Bildungstypen

familienamen op –um, etc

-(c|k|s)um (9.847)

-hem (10.859)

B Herkunftsbereiche der Familiennamen auf -heim(er), -ham(m)(er), -um u.ä.

adresnamen (zonder plaatsnaam)

- van de-, vander-, van het-, ver-, ..
 - » Van der Berg, Vandenbosch, Verkerk
- van-
 - » Van Dijk
- ander voorzetsels
 - » Aan den Boom, Achter den Bosch, Buytendorp, Op Hey, Tussenbroek, In het Panhuis, Uittenboogaard
- lidwoord + huisnaam
 - » De Draak, De Swaen, in den bonten Aerent
- (micro)toponiem
 - » Houttuin, Brinkhof, Bontekoe, Tolhuis

'bos' namen in Europa

B Europäische Familiennamen in der Bedeutung 'der am / im Wald wohnt'

classificatieproblemen

- Broeknelis
- Holthuysen
- Patronymische uitgangen ook bij toponiem in gebruik (-a, -ma, -inga, -ing,..)

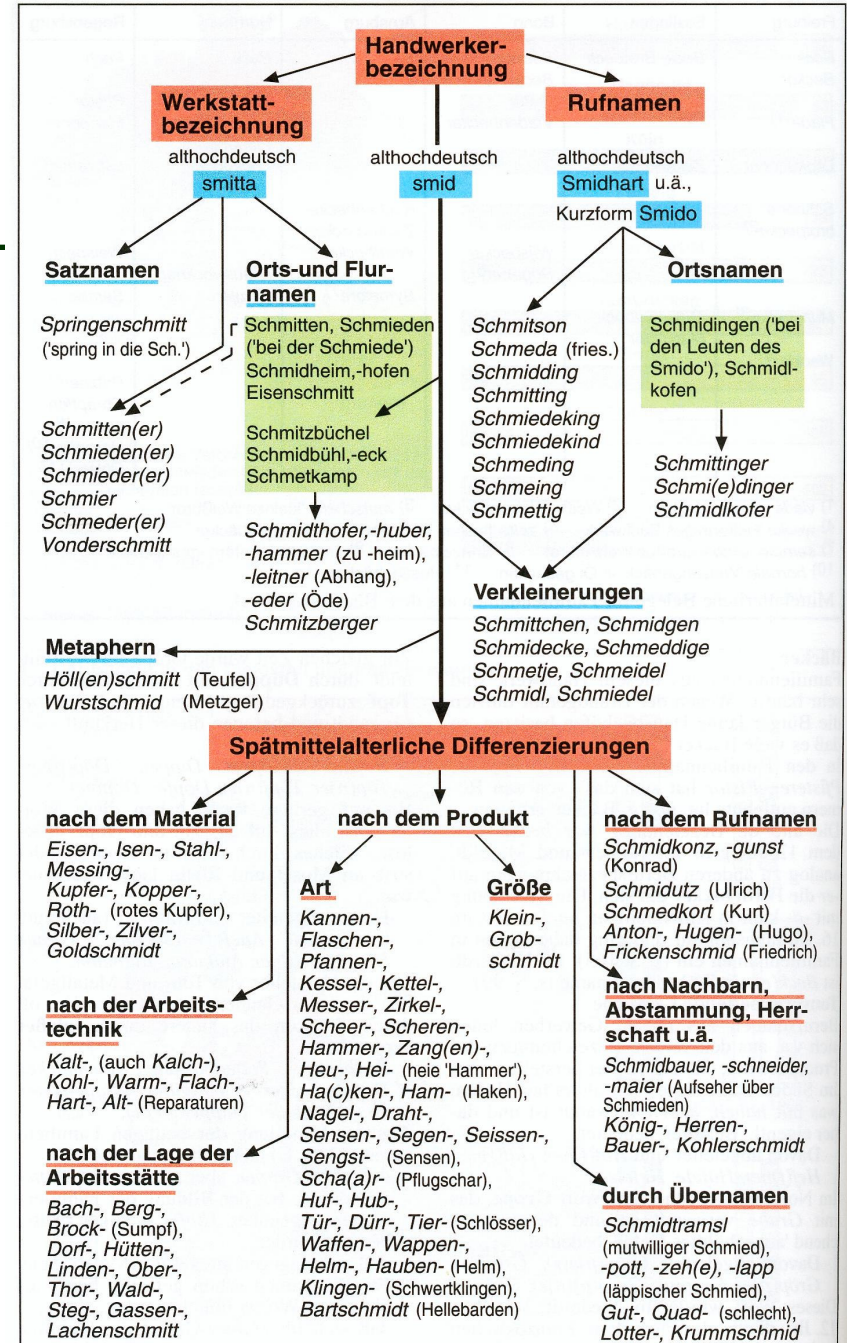
beroepsnamen

- (de) + beroep
 - » Schipper, Dolieslager, Deklerk
 - Kennis van beroepen
 - Kennis van dialectvormen ervan
- ook -ier, -ing, -a, -us vormen
 - » Groenier, Vissering, Smitstra, Kuperus

namen met 'smid'

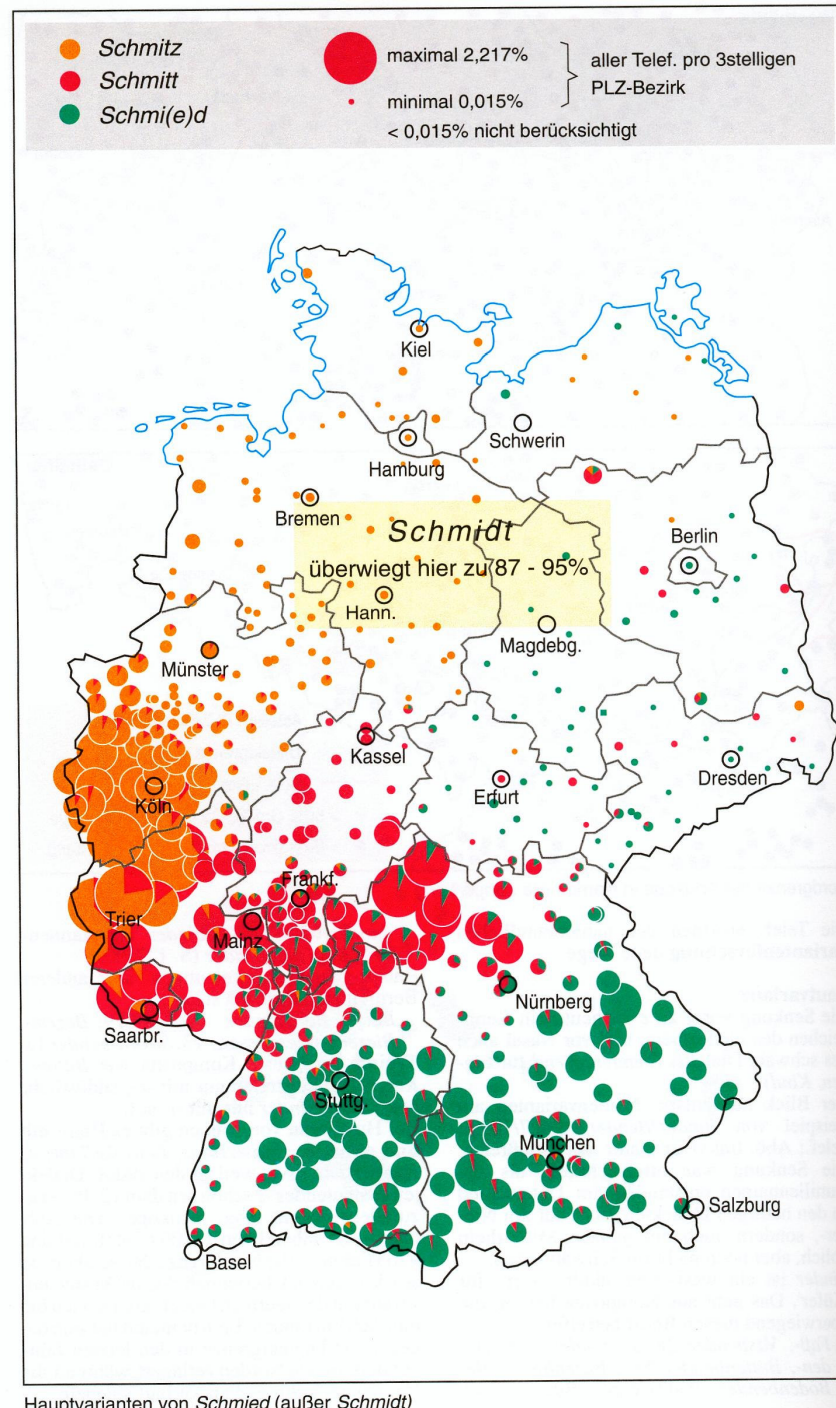
Hoe zit dat in Nederland?

(in Duitsland overigens veel
meer beroepsnamen)

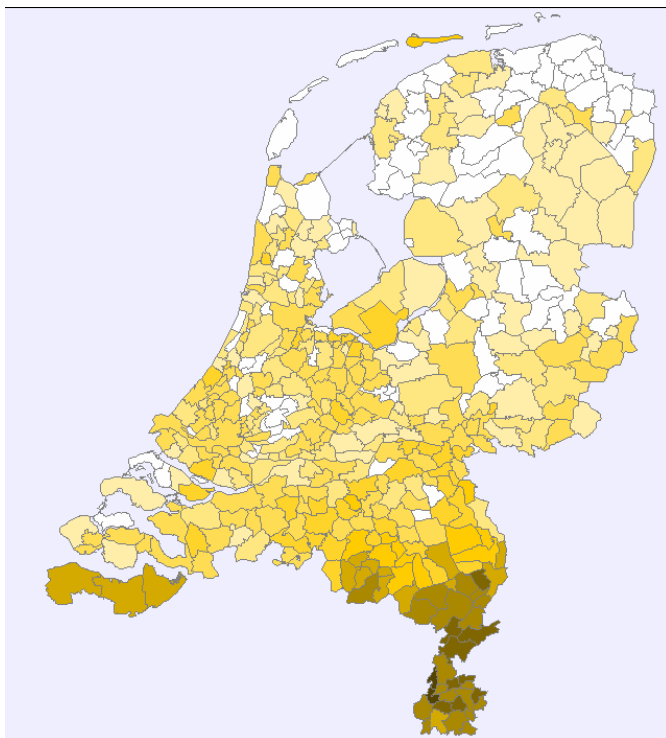

'smid'

Verspreiding,
afgeleid uit
telefoonboek
gegevens

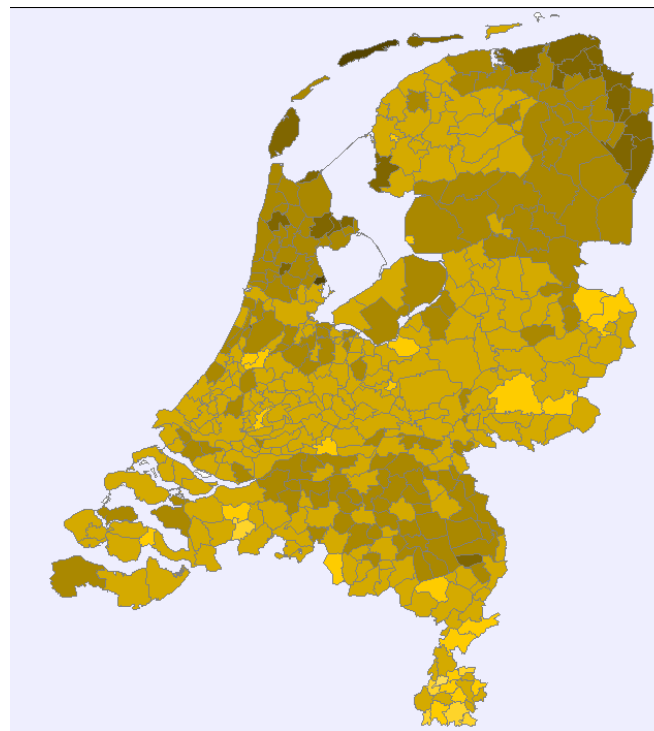

Smet en Smit in 2007

(de)* *sme*ts* (13.701)

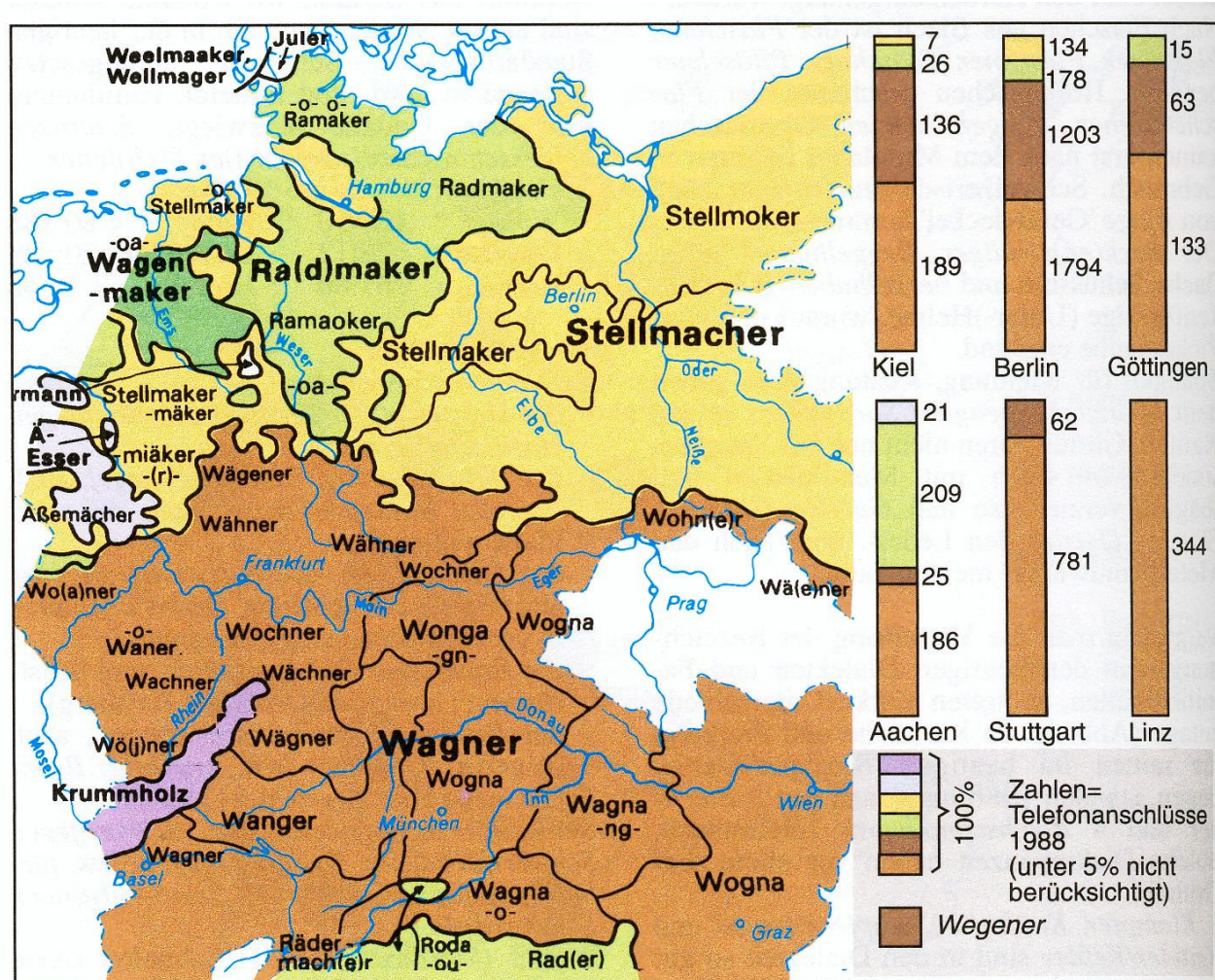
vooral Smeets

(de)* *smi(d|t)s* (73.097)

vooral Smit en Smits

'wagenmaker'

B Der Wagner in den Dialekten und Familiennamen

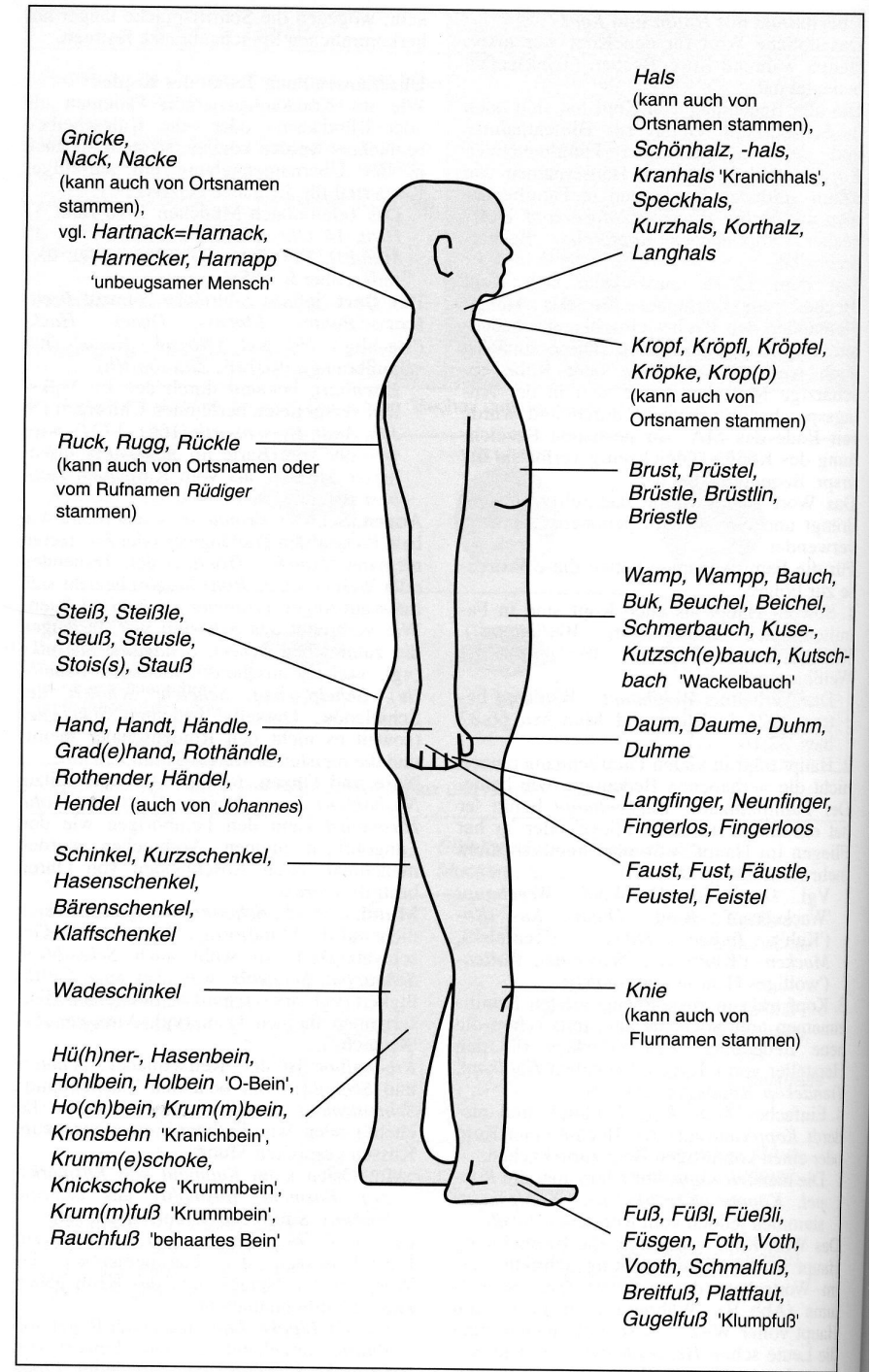
eigenschapsnamen

- Fysisch
 - » Corthals, de Reus, Neus
- Leeftijd
 - » De Jonge, de Man, Grijsaard
- Karakter
 - » De Gude, De Spot, Hoogmoed
- Gedrag
 - » Schoneganc, Den Boef, Raadgever
- Gezin
 - » Bastart, Deneef, Vondeling
- Geloof
 - » Den Pelgrim, De Joode, Moraal
- Karakteristieke voorwerpen
 - » Conpost (compost), De Stuiver, Krediet
- Maatschappelijke stand
 - » Jonckere, De Heer, Buurman

ook -ier,-ing, -a, -us vormen

lichaamsdelen

Hoe zit dat in
Nederland?

indeling

→ Groepen		Afstamingsnamen	Herkomstnamen	Adresnamen	Beroepsnamen	Eigenschapsnamen
↓ Typen					Schapelhouwman	
∅		<i>Haring Uden</i>	<i>Haring Uden</i>	<i>Haring</i>	<i>Haring</i>	<i>Vondeling</i>
-s		Harings Udes				
-en		<i>Uden</i>				
-ing		<i>Haring</i>				
-man					Haringman	
-inga		Haringa Udinga				
-ma		Haringsma				
lidwoord				Den Haring		<i>Den Braven</i>
voorzetsel + lidwoord	Van der Tuuk			Van der Haring		
van			Van Uden			

vreemde familienamen

- Buitenlandse namen
 - Handel
 - Oorlogen
 - Onderdrukking
 - Immigratie
 - Gastarbeid
 - Asiel

vernederlandste en mengvormen

- » Vallois > Volleway
- » Colas > Claesen
- » Schlauraff > Slauerhof
- » Painsavoine (pain d'avoine = haverbrood) > Pendavingh
- » Steinfurt > Steinvoort
- » Dujardin > Dusarduyn
- » Malepert > Mal(i)epaard
- » Beaumont > Van Beaumont
- » Hagedorn > Hagedoorn
- » Bauer > de Boer
- » Lunéville > Linnewiel
- » Rottinghaus > Rottinghuis

familienaamgeografie

- **Nederlands Repertorium van Familienamen**
 - » Van 1947, vanaf 1963 verschijnen delen in boekvorm
 - » Gegevens per gemeente
- **Telefoonboekbestand**
 - » Van 1993, alleen aansluitingsnamen per gemeente
- **Gemeentelijke Basis Administratie**
 - » Van 2007, compleet, met geboorteplaats,- datum, -land

onderzoek

- Regionale spreiding en migratie
- Herkomst [wereld familienamendatabank]
- Vorm in relatie tot regio / dialect
 - Suffigering
 - Woordenschat
 - Klankverandering
 - Spelling

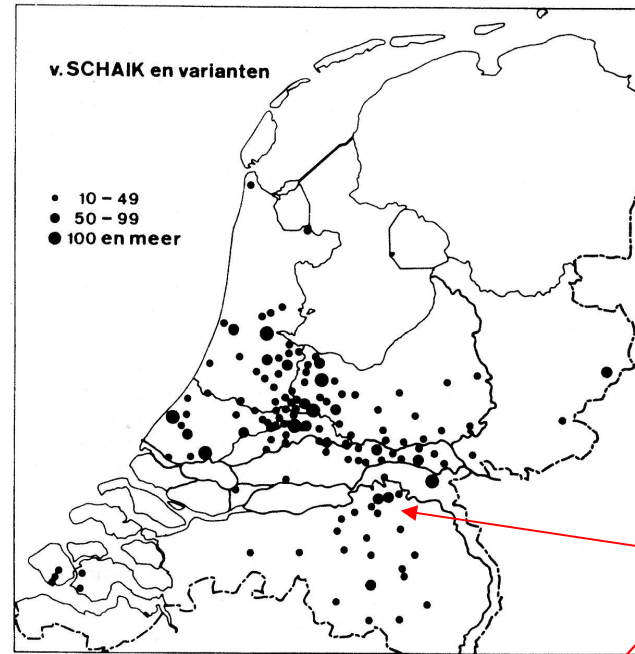
top-10 / provincie

(1947) (rood = "typerend")

	NL	A'dam	Fr	Ov	Li	Ze
1	de Jong	Feij (?)	de Vries	Jansen	Janssen	de Jonge
2	de Vries	de Vries	de Jong	v Dijk	Smeets	Dieleman
3	Jansen	de Jong	Dijkstra	Meijer	Peeters	Dekker
4	vd Berg	Meijer	de Boer	Smit	Peters	de Visser
5	Bakker	Bakker	Visser	de Vries	Jacobs	vd Velde
6	v Dijk	Jansen	Hoekstra	Bakker	Hermans	Wisse
7	Visser	Visser	Postma	vd Berg	Hendriks	Jansen
8	Janssen	Smit	Veenstra	Mulder	Willems	Hamelink
9	Smit	vd Berg	vd Veen	Scholten	Beckers	Janse
10	Meijer	de Boer	vd Meer	Nijhuis	Houben	Bakker

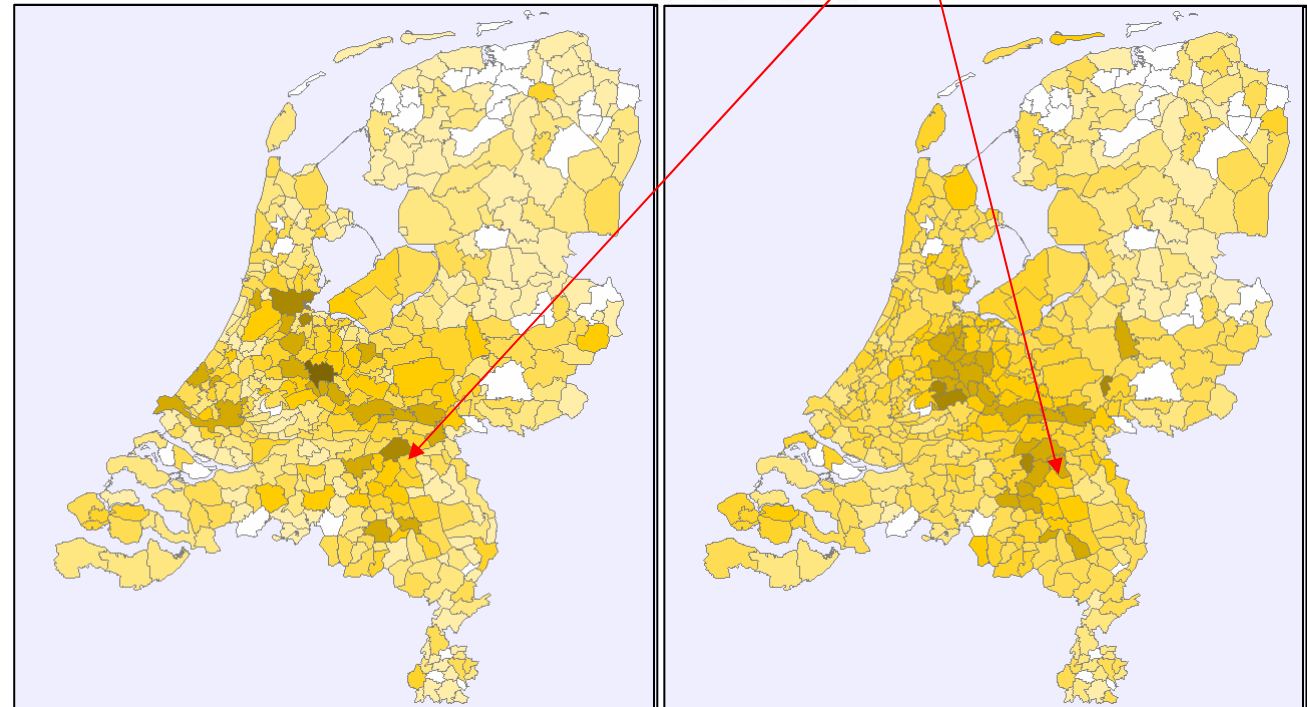
voorbeeld (1947)

- Migratie van een Noord-Brabantse naam naar Utrecht en Holland (hier is discussie over)
- Representatief voor veel andere soortgelijke herkomstnamen

Schaijk

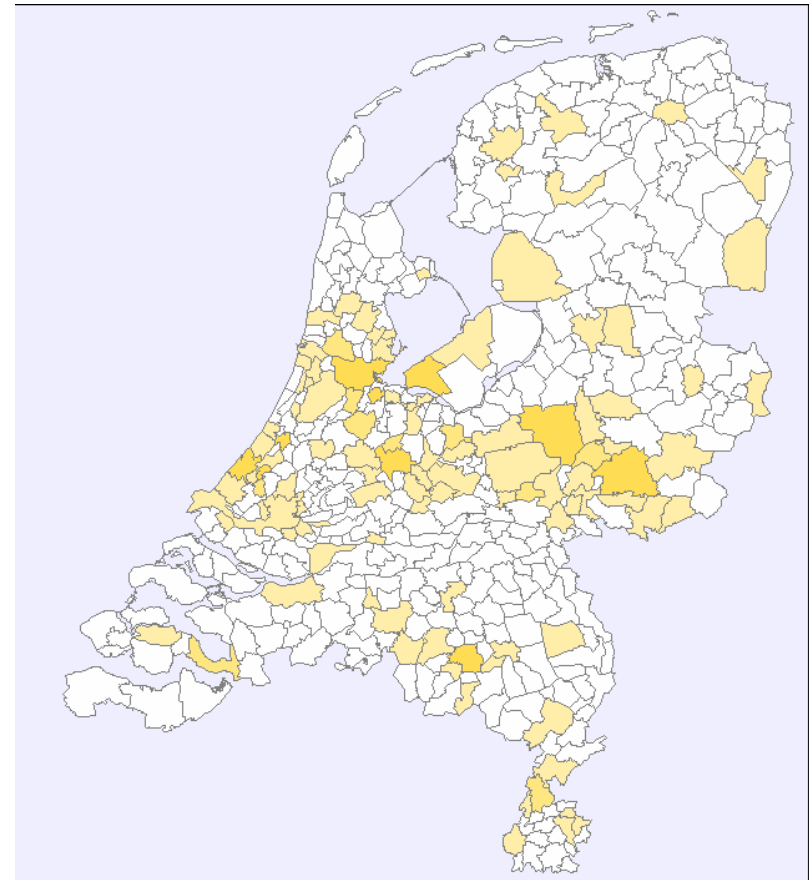
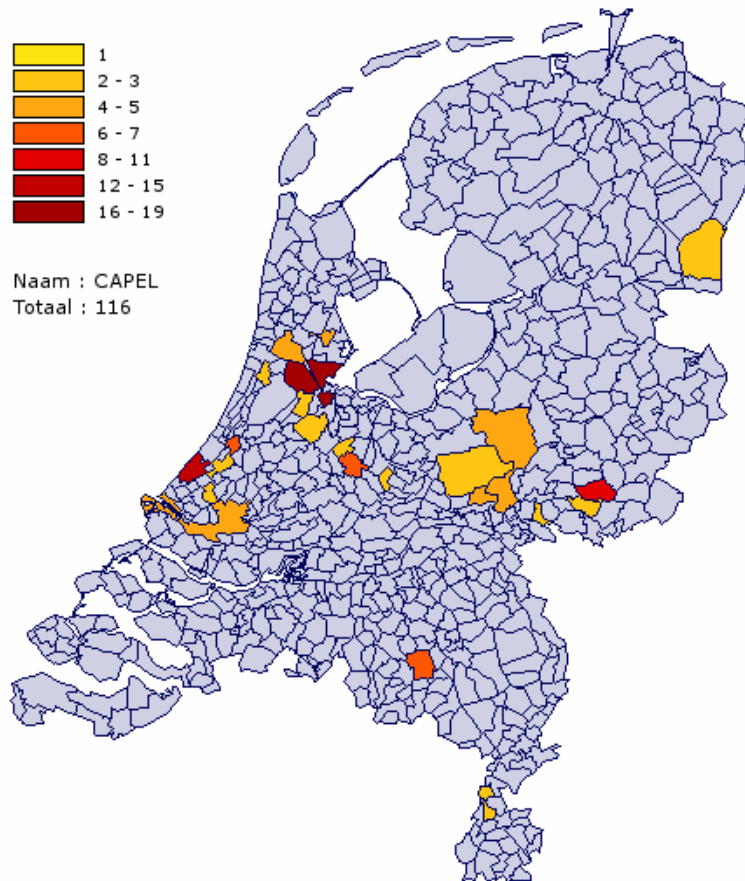
2007
van Scha+(i|ij|y)k
absoluut en relatief
(9914)

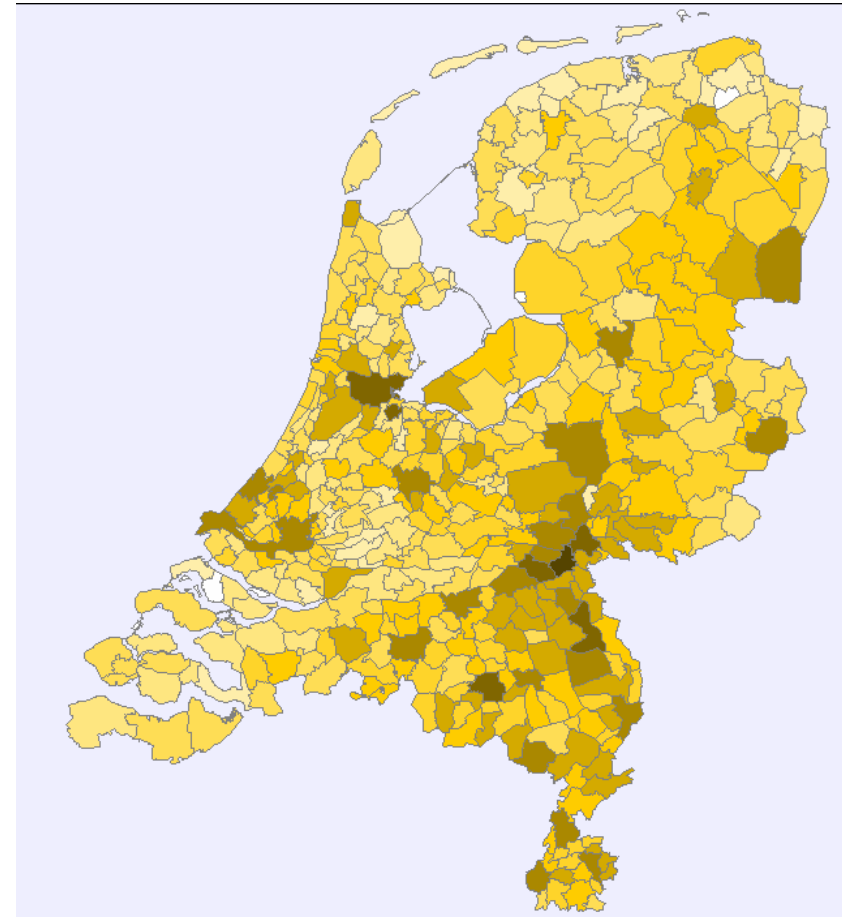
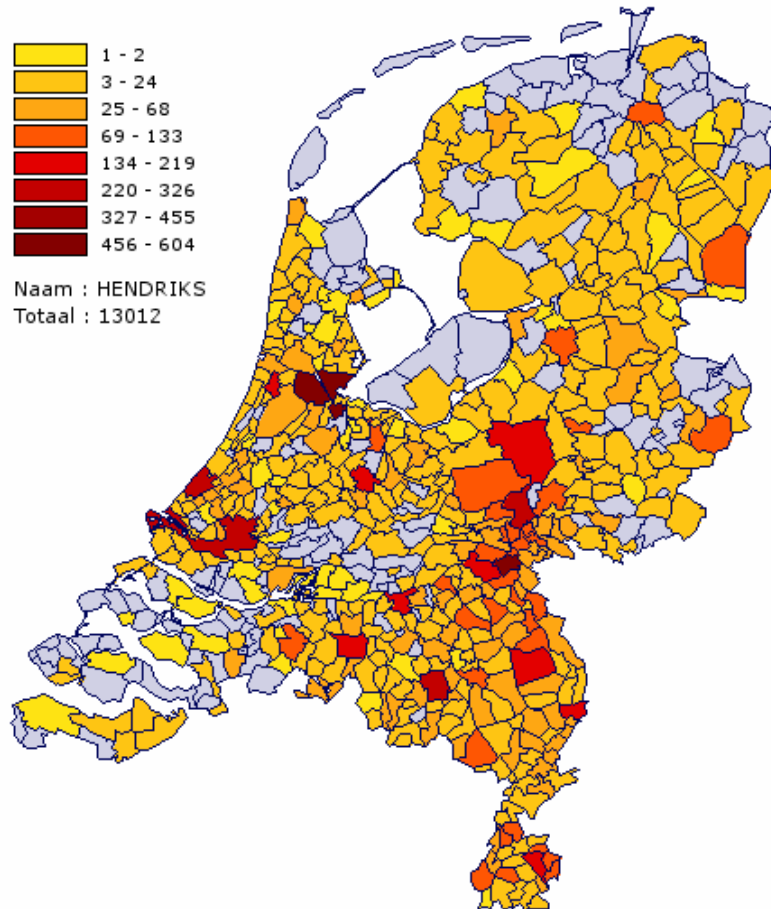
geografische kaartweergave

- Wat is de eenheid?
 - » Gemeenteoppervlak spreidt enorm
- Relatief of absoluut?
 - » Normeren, hoe doe je dat?
- Practisch: GIS systeem vereist
 - » gemeente- of postcode-indeling
 - » koppeling met naamkundige gegevens per indelingseenheid

Capel (1993 & 2007)

Hendriks (1993 & 2007)

familienamenpsychologie

- Welk affect heeft een naam
- Welke (beroeps)associatie roept een naam op
- Onderzoek met 'semantische schalen'
 - Bipolair, van 1-7

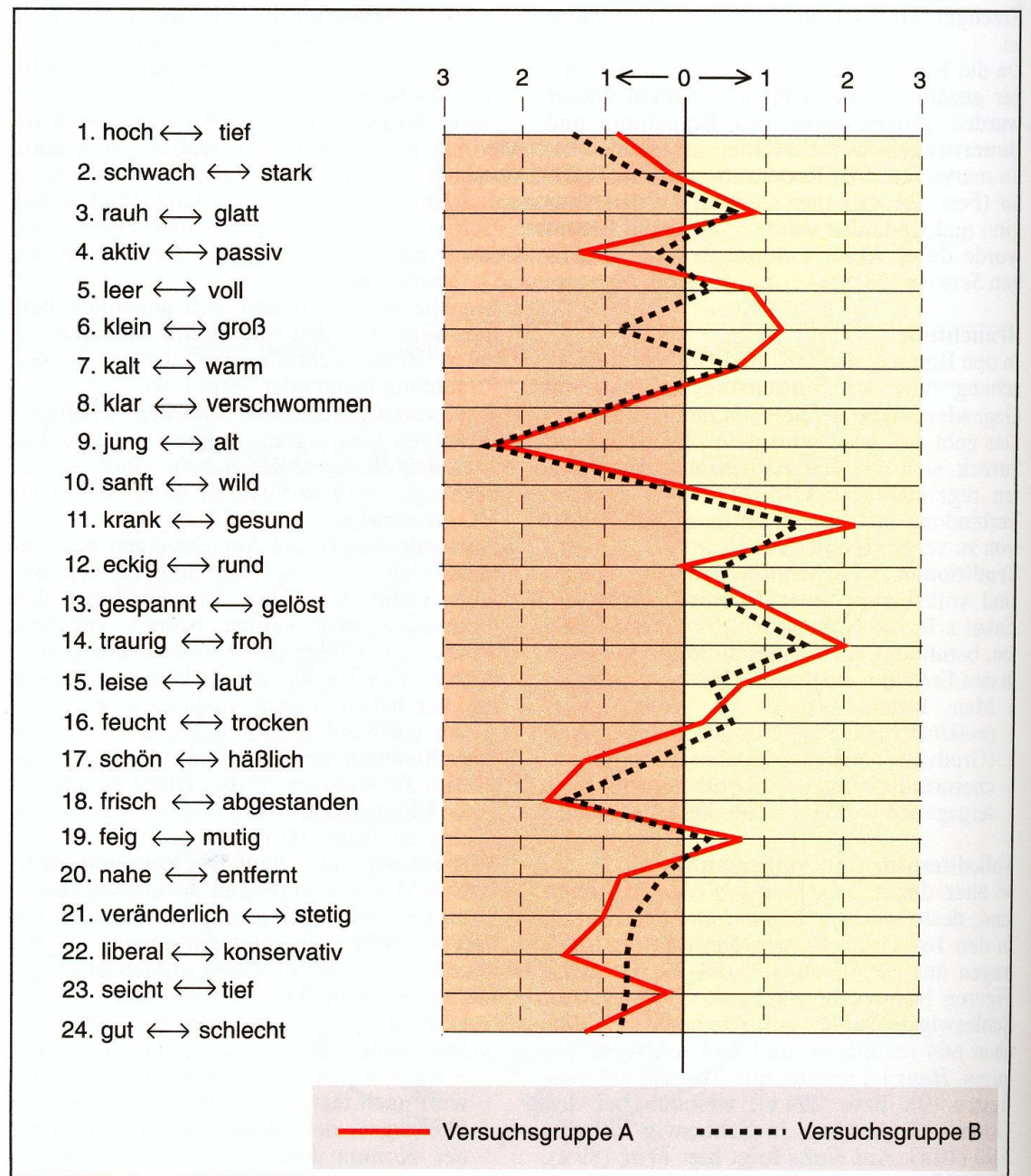
naam en (gedacht) beroep

	<i>Felix Behrendt</i>	<i>Uwe Hasselhorst</i>	<i>Franz Joseph Ipfelkofer</i>	<i>Egon Judassohn</i>	<i>Wenzel Panofsky</i>
Brauereibesitzer	3%	3%	72%	10%	11%
Oberleutnant	4%	78%	4%	2%	12%
Schachmeister	25%	4%	0%	30%	41%
Notar	30%	11%	9%	44%	5%
Portier	37%	5%	16%	15%	28%

A Rollentest zur Zuordnung von Personennamen und Berufen

naam en gevoel

- Maar hoeveel correlatie vertonen deze schalen onderling?
- Is het alleen een oordeel met 'jong', 'actief', 'fris', 'vrolijk', 'liberaal', 'gezond'?

B Polaritätsprofil des Namens *Ulli Schöps*